

ХАУЪРД ЛЪВКРАФТ В КРИПТАТА

Превод от английски: Адриан Лазаровски, 2015

chitanka.info

Според мен няма нищо по-абсурдно от широко разпространеното схващане, че под така нареченото „простодушие“ автоматично се подразбира благоразумие, трудолюбие и добродетел. Ако ви кажа, че действието на разказа, който сте на път да прочетете, се развива в едно спокойно селце, а сюжетът повествува за произшествие, случило се в гробищната крипта с местния гробар — немарлив, грубоват и дебелокож човек — навярно всеки здравомислещ читател ще се настрои за пасторална, забавна и дори комична история. Обаче Бог ми е свидетел, че необикновеният инцидент — за който мога да разкажа едва сега, след кончината на Джордж Бърч — си има своята тъмна страна, пред която бледнеят и най-мрачните и сурови житейски трагедии.

След този инцидент Бърч стана инвалид и през 1881 година смени работата си. Всички, които го познаваха, ще ви кажат, че гробарят никога не навлизаше в подробности за случилото се и всячески се стараеше да избягва тази тема. По подобен начин се държеше и доктор Дейвис — лекуващият го лекар, който също почина преди няколко години. Според хорската мълга физическият недъг на Бърч се появил в резултат на контузия по време на измъкването му от криптата на селското гробище на Пек Вали, където по непредпазливост се затворил и успял да се спаси едва след девет часа с цената на неимоверни усилия. Това бе самата истина, но в тази история имаше и други, доста по-угнетяващи и зловещи обстоятелства, за които той ми разказваше шепнешком, когато изпадаше в състояние на силно алкохолно опиянение. Предполагам, че откровеността му се дължеше на обстоятелството, че все пак бях негов лекар, а след смъртта на стария Дейвис гробарят изпитваше необходимост да общува с някого, пред когото да излива душата си. Той самият бе ерген и всичките му родственици бяха измрели.

Както вече споменах, до 1881 година Джордж Бърч изкарваше прехраната си като селски гробар и майстор на ковчези в гробището на Пек Вали. По своя примитивизъм и коравосърдечие той превъзхождаше и най-наглите представители на своята професия, а хорската мълга му приписваше такива омерзителни деяния, каквито е трудно да си представим в наши дни. Как ли щяха да се почувстват жителите на селцето, ако узнаеха с каква безскрупулност Бърч обираше всички накити и бижута от безжизнените тела на

непрежалимите им близки и с какво „благородство“ захвърляше и разместваше покойниците в траурните саркофази и скъпоструващите ковчези? Да, гробарят бе извънредно мързелив, глуповат, безсъвестен и немарлив индивид, но въпреки негативните му качества би било пресилено да го окачествим като „лош“ или „зъл“ човек.

Трудно ми е да реша откъде да подхвана историята на Бърч, защото литературата не е моето поприще и не се смятам за умел разказвач. Като се замисля, всичко започна с необикновено студения декември на 1880 година, когато земята замръзна и селските гробокопачи откриха, че разравянето ѝ на практика е невъзможно. За щастие, Пек Вали не бе голямо селище и смъртността в района не бе особено висока, ето защо бе решено за временен пристан на мъртъвците да послужи специално приспособената за това старинна крипта, издигаща се в центъра на селското гробище.

В тези сурови климатични условия нашият гробар съвсем изпадна в летаргично състояние и задмина по ленивост, нехайство и разпуснатост дори предишното си Аз. Никога преди Джордж Бърч не беше изработвал такива недодялани, паянтови и грубо сковани ковчези. Небрежното му отношение засягаше всички аспекти на работата му — в това число и старовремската гробница, където ковчезите с тленните останки на покойниците се валяха, нахвърляни в ужасен безпорядък, да не говорим за печалното състояние на ръждивата ключалка на масивната желязна врата, която гробарят блъскаше и затръшваше, както му падне.

Накрая дойде пролетта, снеговете започнаха да се топят и усърдно разкопаните от гробокопачите гробове бяха готови да приемат деветимата покойници, търпеливо чакащи своя ред в старинната крипта. Колкото и да ненавиждаше предстоящата процедура по пренасянето и погребването на мъртъвците, една мрачна априлска утрин Бърч трябваше да запретне ръкави и да се залови за работа. Още по пладне обаче гробарят махна ядосано с ръка и се отдаде на почивка, защото проливният дъжд дразнел и бездруго нервния му кон, запретнат в каруцата, разнасяща покойниците из разкаляното гробище.

За цялата сутрин Джордж бе успял да транспортира само един ковчег — този на деветдесетгодишния старец Дариъс Пек — заравяйки го в най-близкия до криптата гроб. На следващия ден Бърч възнамеряваше да се заеме с ковчегата на дребния старчок Матю Фенър,

но не било съдено на благородния му замисъл да се осъществи. Гробарят се подмотваше и лентяйстваше в продължение на цели три дни — чак до късния следобед на Разпети петък от Страстната седмица, който се падаше на 15 април. По онова време Бърч не беше суеверен и поради тази причина не обърна никакво внимание на датата, обаче впоследствие избягваше да предприема нещо важно в съдбоносния шести ден от седмицата, защото случилото се през тази нощ преобърна из основи безметежния живот на селския гробар.

И тъй, в петъчния следобед на 15 април Джордж Бърч се наместил на капрата на раздрънканата каруца и подкара своенравния си кон към гробницата, за да натовари ковчега на Матю Фенър. Впоследствие сам ми подшушна, че не бил съвсем трезвен, макар че в онези дни не посягаше толкова често към чашката, както след произшествието в криптата. Просто бе порядъчно развеселен и се забавляваше, пришпорвайки клетото добиче, което пръхтеше, риташе с копита и цвилеше, огласяйки цялата околност. Времето бе хладно и духаше силен вятър, ето защо Бърч искрено се зарадва, когато отвори железната врата и пристъпи в гробницата, долепена до склона на невисокия хълм, издигащ се наскре селското гробище. Царящото във влажното помещение зловоние навярно би накарало всеки нормален човек да сбърчи нос, но нашият гробар не се отличаваше с особена чувствителност и се безпокоеше само за едно — да не обърка ковчезите. Още не бе забравил шумния скандал, разразил се, след като родствениците на Хана Биксби, пожелали да транспортират тленните й останки в гробището на големия град, където се местеха, откриха под надгробния й камък ковчега на съдията Капуел.

В криптата цареше полумрак, ала зрението на Бърч бе добро и той не се насочи към ковчега на Асаф Сойър, макар да изглеждаше досущ като този на Матю Фенър. В интерес на истината първоначално гробарят го бе сковал за Матю, но ковчегът се получи толкова паянтов и недодялан, че в крайна сметка Джордж реши да го бракува. Причината за това се дължеше на неочаквано пробудилата се сантименталност на гробаря — преди пет години, когато бе останал без пукната пара, старият Матю му бе помогнал със своята доброта и щедрост да си стъпи на краката. Бърч направи друг ковчег за Фенър, но понеже бе практична натура, реши да запази стария с надеждата, че все ще успее да го пробута на някого. И когато Асаф Сойър издъхна от

ужасна треска, гробарят веднага съзря удобната възможност да се отърве от паянтовата дървения. Сойър никога не се бе радвал на кой знае каква любов от страна на съселаните си, а слуховете за неговата нечовешка отмъстителност, язвителност и злоба бяха безчет. Ето защо сега Джордж избута безцеремонно ковчега му встрани и се заоглежда в търсене на този на Фенър.

Точно в момента, когато погледът му се спря на ковчега на добрия Мат, внезапен порив на вятъра затръшна желязната врата и гробницата потъна в мрак. През тясното прозорче над вратата се процеждаше съвсем малко светлина, а вентилационната шахта на тавана пропускаше само въздух; поради тази причина на гробаря не му оставаше нищо друго, освен да се обърне и пипнешком да си запробива път към входа на криптата, препъвайки се в разхвърляните из помещението ковчези. Когато пръстите му най-сетне напипаха ръждивата дръжка, в сърцето му се разля неопикуемо облекчение, но само миг по-късно от него не остана и следа. Вратата не помръдваше. Ръждивата брава, която Бърч нито веднъж не провери и не смаза, сега му се бе отплатила подобаващо за липсата на елементарни грижи. Старият й механизъм бе заклинил, превръщайки го в затворник в тази крипта, пълна с десетки мъртъвци, и веднага щом гробарят осъзна сериозността на положението си, от гърдите му се изтръгна пронизителен вик. Обаче единственият отклик, който получи, бе враждебното — и като че ли доволно — изпръхтяване на запретнатия в каруцата кон, потропващ с копита пред вратата на гробницата.

Това се случи около три и половина следобед. Благодарение на грубия си прагматизъм, Джордж бързо си даде сметка, че крясъците няма да му помогнат, ето защо се насочи към инструментите си, които — доколкото си спомняше — трябваше да се въргалат някъде из ъглите на помещението. Трудно е да се каже до каква степен дебелокожата му натура е била потресена от този нелеп инцидент, но едно е сигурно — гробарят не хранеше никакви илюзии, че ако по волята на щастливата случайност оттук не минеше някой човек, решил да отдаде почит на покойните си близки навръх Разпети петък, щеше да се наложи да остане затворен тук през цялата нощ... а нищо чудно и за по-дълъг период от време.

За съжаление, никой от инструментите не бе подходящ за задачата, която стоеше пред Бърч. Въпреки това той се опита да отвори

вратата с помощта на чук и длето, колкото и да му беше трудно да работи в сгъстяващия се мрак. Какво ли не би дал за фенер или даже една свещичка... Когато се увери, че усилията му няма да доведат до нищо, гробарят започна да се озърта, търсейки друг начин да се изтръгне от неволния си плен. Понеже криптата бе долепена до склона на хълма, тясната вентилационна тръба минаваше през земен пласт с дебелина метър и половина, което обезсмисляше всеки опит да се промъкне оттам. Следователно му оставаше само един изход — продълговатото хоризонтално прозорче над железната врата, чийто отвор можеше да разшири с помощта на инструментите си. Единственият проблем се коренеше във факта, че спасителното отверстие се намираше прекалено високо, а Джордж не разполагаше със стълба. Отгоре на всичко в стената нямаше никакви ниши или первази, по които да се изкатери и да достигне до прозорчето, отвъд което го очакваше бленуваното спасение.

Докато умуваше над разрешаването на проблема, очите му ненадейно се спряха на разпръснатите из помещението ковчези, чиито очертания едва се различаваха в сумрачната гробница. Ами ако ги използваше вместо стълба? Само трябваше да ги нареди подобаващо. И три ковчега щяха да му стигнат, каза си гробарят, макар че най-сигурно би било да използва четири. Все пак повърхностите им бяха плоски и сравнително равни; можеше да ги постави един върху друг, сякаш са детски кубчета за игра, и да се изкатери върху тях. След кратък размисъл Бърч реши да разположи три ковчега успоредно на стената — те щяха да му служат за основа на цялото съоръжение. Върху тях щеше да намести други четири — два върху два — а най-отгоре да постави последния, превръщайки го в работна площадка. Обнадежден, Джордж си каза, че бе способен да направи всичко това без особени усилия и с лекота да достигне желаната височина. За да улесни задачата си, можеше да сложи в основата на бъдещата конструкция не три, а само два ковчега — така щеше да разполага с повече свободно пространство при градежа и да запази третия ковчег за резерва, в случай че в решаващия момент му потрябва допълнителна опора.

И тъй, пленникът на криптата започна да се труди в гъстия сумрак, като преместваше безцеремонно ковчезите и пет пари не даваше за тленните останки на покойниците, намиращи се вътре в тях.

Отдаден единствено на осъществяването на спасителния си план, гробарят разместваше, избутваше, блъскаше и придърпваше ковчезите, издигайки етаж подир етаж миниатюрната си вавилонска кула. По някое време някои от тях зловещо изхрущяха, което му напомни колко набързо и безотговорно ги бе сглобявал, и Бърч стигна до извода, че на върха на съоръжението непременно трябваше да разположи някой от по-здравите и надеждни ковчези, за да имат краката му възможно най-стабилната опора. Може би най-подходящ за целта, прецени гробарят, бе ковчегът на Матю Фенър. Тази мисъл го изпълни с нови сили и той веднага се зае да го открие, като се ориентираше главно пипнешком, защото вече нищо не се виждаше, и съвсем скоро — като по някакво тайнствено чудо — ковчегът сякаш сам попадна в ръцете му.

Кулата вече бе почти готова и Джордж приседна на ръба на едни от ковчезите в основата ѝ, за да си почине малко. Щом си отдъхна, взе инструментите си и внимателно се изкатери най-горе, заставайки срещу тясното прозорче. То бе оброчено от тухли, ето защо гробарят не се съмняваше, че съвсем скоро ще успее да го разшири достатъчно, за да се провере през отвора. Още при първите удари на чука му запрегнатият в каруцата кон зацвили със странна интонация, в която сякаш се долавяха ту окуражителни, ту насмешливи нотки. И едното, и другото беше уместно, защото усилията на Бърч срещнаха изненадваща съпротива от страна на паянтовата на пръв поглед зидария.

Вечерта неусетно се превърна в нощ, а нашият герой все още се бяхтеше с чука без кой знае какъв резултат. Понеже луната бе закрита от гъсти облаци, той се осланяше изцяло на осезанието си и трябваше да се труди пипнешком, ала въпреки неочакваните спънки беше сигурен, че най-късно до полунощ ще е излязъл на свобода. Без да се терзае от угнетяващи размишления за времето, мястото и съдържанието на ковчезите под краката му, той методично рушеше тухлената преграда, дяляща го от спасението. Не след дълго отворието стана толкова голямо, че той на няколко пъти се опита да се провере през него, при което дървената конструкция под него започваше страховито да се тресе и да проскърцва. Това обаче ни най-малко не го притесняваше; оставаше му съвсем малко работа и скоро пролуката щеше да е достатъчно широка, за да се промуши без никакви затруднения през нея.

Беше малко след полунощ — или поне така му се струваше, — когато Бърч реши, че вече може да се измъкне навън. Изтощението започваше да си казва думата и той отново приседна за малко на най-ниското ниво на кулата от ковчези. Изгладнелият кон отвън цвилеше с такава настойчивост, че започваше да лази по нервите на пословичния със своето дебелокожие гробар. Колкото и да беше странно, мъжът не се чувстваше никак въодушевен от предстоящото спасение; точно обратното — дори изпитваше смътна и необяснима тревога. Докато се изкачваше по клатушкащото се съоръжение, Джордж долови как дървото застрашително трещи, сякаш всеки миг ще се пропука под тежестта му. В момента, в който стъпи върху най-горния ковчег, той внезапно осъзна, че е допуснал огромна грешка, защото дървеният капак ненадейно се продъни и гробарят хлътна половин метър надолу, а краката му потънаха в нещо меко и пихтиесто, за чиято същност Бърч не смееше и да си помисли. Стреснат от неочаквания трясък, проехтял в нощта — а може би и от зловонието, блъвнало навън през прозорчето на криптата — конят изцвили уплашено и се впусна в лудешки галоп през гробището, влачейки празната каруца подире си.

Озовал се в такова неудобно и отвратително положение, гробарят установи, че се намира твърде ниско, за да се провере през спасителното отворствие. От друга страна, всяко протакане можеше допълнително да влоши и бездруго неприятната ситуация, заплашвайки да срути цялата нестабилна конструкция. Ето защо Джордж нямаше друг избор, освен да мобилизира всичките си сили и да се вкопчи в долния ръб на тясното прозорче, след което да се набере до необходимата височина и да се промуши през зейналата пролука. Ала точно в момента, в който се надигаше, гробарят изведнъж почувства някакво изненадващо съпротивление, затрудняващо неимоверно задачата му. Сякаш нещо се бе вцепило в мъртвешка хватка в глезените му, дърпайки го надолу със страшна сила.

За първи път през тази нощ Бърч изпита страх, последван от изгаряща болка. Успокояващите мисли, осенили прагматичния му разсъдък — че всичко си има своето прозаично обяснение и се дължи на острите трески, стърчащите гвоздеи или назъбените краища на разцепилия се капак — бързо бяха заменени от нов пристъп на ужас. Колкото и да се мяташе, дърпаше и риташе с крака, гробарят не можеше да се изтръгне от неочаквания капан, в който бе попаднал. Той

закреся като обезумял, без да прекратява болезнените опити да се освободи, усещайки как кръвта струи от дълбоките му рани и се стича по краката му. Най-накрая, с цената на огромни усилия, Джордж успя да се издигне до нивото на прозорчето. Тялото му се извиваше и гърчеше като червей, напредвайки мъчително към избавлението, и само слепият инстинкт му помогна да се провре през клаустрофобичното отворстие. След цяла вечност — както му се стори — тялото му тупна тежко на земята пред входа на криптата и той трескаво запълзя през гробището, влачейки осакатените си крака подире си.

Разтреперан от ужас, Бърч се тътреше към къщурката на пазача Армингтън с цялата бързина, на която бе способен, сякаш го гонеше призрак. Обаче никой не го преследваше; във всеки случай, беше съвсем сам, когато заблъска по вратата на къщичката и пробуди пазача от дрямката му. Армингтън му помогна да легне на свободния креват и изпрати сина си Едуин да извика доктор Дейвис. Раненият беше в пълно съзнание, но не можеше да говори свързано и само ломотеше разни неща от рода на: „Ох, краката ми!“, „Пусни ме!“ и „Затворен в криптата“.

Когато лекарят пристигна, прегледа гробаря и остана силно озадачен от дълбоките рани в областта на глезените му. Плътта бе ужасно разкъсана и ахилесовите сухожилия и на двата крака бяха сериозно пострадали; това обаче едва ли обясняваше защо ръцете на доктора трепереха, докато превързваше обезобразените крайници на пострадалия, понеже Дейвис със сигурност бе виждал къде-къде по-ужасни рани в дългогодишната си лекарска практика. Той започна да засипва Бърч с най-различни въпроси, част от които не изглеждаха пряко свързани с инцидента: знаел ли е със сигурност чий ковчег е поставил най-отгоре, как точно го е открил в сумрачната крипта, как е разпознал солидния ковчег на Матю Фенър и как го е различил от този на Асаф Сойър, който е бил със същите размери... Накрая доктор Дейвис изрази почудата си, че здравият ковчег на добряка Фенър толкова лесно се е пропукал под тежестта на гробаря; все пак лекарят бе присъствал на погребалните церемонии и на Фенър, и на Сойър, беше виждал ковчезите и на двамата и още тогава му се бе сторило странно как Бърч е успял да събере трупа на отмъстителния фермер

(който бе доста по-висок от дребничкия Фенър) в ковчег със същата големина.

Лекарят прекара два часа край постелята на пострадалия и преди да си тръгне, помоли гробаря да казва на всички, че се е наранил на назъбените краища на разцепеното дърво и стърчащите оттам гвоздеи. Иначе — заяви му той — никой няма да ти повярва. Изобщо най-добре би било да приказва възможно най-малко и да не позволява на друго медицинско лице да лекува раните му. Бърч му обеща, че така и ще направи... и удържа на думата си. След кончината на доктор Дейвис гробарят разказа за случилото се единствено на мен, и то само защото бях негов лекуващ лекар. Едва ли е необходимо да казвам, че щом зърнах белезите от нараняванията му — които по това време вече бяха сериозно избледнели — веднага разбрах колко мъдър и далновиден е бил съветът на починалия ми предшественик.

След този инцидент гробарят остана инвалид за цял живот, защото ахилесовите му сухожилия бяха тежко разкъсани, но най-голямата травма според мен претърпя душата му. Поведението на Джордж Бърч претърпя коренна промяна и беше тъжна гледка да се наблюдава реакцията му при споменаването на такива обикновени думи като петък, крипта, ковчег и гробница, както и на много други, на пръв поглед лишени от връзка с преживените в онази априлска нощ събития. Изплашеният му кон скоро се върна в обора си, ала помраченият разсъдък на гробаря така и не можа да открие пътя към някогашното си състояние. Клетникът смени професията си, обаче това изобщо не му помогна да възвърне душевното си равновесие, а неудържимата страст, с която започна да обръща чашката, само засили въздействието на пагубните спомени, от които Бърч искаше да се пречисти.

Ала събитията от онази съдбовна нощ не се изчерпват само със случилото се със злополучния гробар. След като прегледа пострадалия и го посъветва да държи езика си зад зъбите, доктор Дейвис взе един фенер и се отправи към старинната крипта. Гъстите облаци се бяха разпръснали и ярката луна озаряваше със сребристото си сияние разпръснатите пред гробницата тухлени отломки, а неравното отворстие, зейнало на мястото на тясното прозорче над желязната врата, приличаше на хищно ухилена паст. Отвън ръждивата брава се

отвори с лекота, ала лекарят предпочиташе да не рискува и подпря вратата с останките от натрошената зидария, въргалящи се наоколо.

Ужасната смрад, която се носеше във вътрешността на криптата, беше непоносима, обаче Дейвис имаше голям опит в дисекционните зали и без колебание пристъпи в това сумрачно царство на зловонните миазми. Той се огледа внимателно наоколо и от гърдите му изведнъж се изтръгна неволен вик на ужас, последван от сподавен хрипков звук, който бе по-страшен и от най-пронизителния вопъл. Сетне рязко се обърна и се втурна към къщурката на пазача, без изобщо да му мине през ума, че оставя вратата на гробницата да зее широко отворена.

Когато нахълта в стаята, където лежеше Джордж Бърч, доктор Дейвис го сграбчи за раменете и започна да го разтърсва с такава сила, че клетникът мигом се пробуди от дълбоката дрямка, в която бе потънал. Гробарят запримигва уплашено, неспособен да осъзнае какво точно се случва, докато лекарят — който съвсем бе забравил за медицинската етика и законите на професията си — мълвеше като обезумял, понижил гласа си до зловец, съскащ шепот:

— Както предполагам, това е бил ковчегът на Асаф Сойър, Бърч!... Как бих могъл да забравя, че няколко от предните зъби на горната му челюст липсваха?... За бога, не показвай на никого раните си!... Следите от зъбите му не могат да се сбъркат... Тялото му се е разложило, но злобното му лице... или онова, което е останало от лицето му... Господи, никога не бях виждал нещо такова!... Знаеш колко отмъстителен беше този човек, нали си спомняш как съсипа стария Реймънд трийсет години след спора им за границата между имотите им... Ами как жестоко уби онова кученце, което го ухапа миналото лято?... Този тип бе същински дявол, Бърч, и самото въплъщение на принципа „Око за око, зъб за зъб“!... Мили боже, за нищо на света не бих искал да изпитам гнева му!... Защо си го направил, Бърч?... Как изобщо ти е хрумвало да сториш подобно нещо?... Да, той беше невероятно лош човек, но ти действително си прекрачил всички граници!... Не те съдя за това, че си му пробутал бракуван ковчег, но не ти ли мина през ума, че Матю Фенър е доста понисък от проклетия Сойър?... До края на живота си няма да забравя това страшно зрелище... Наистина здраво си ритал, защото си съборил ковчег на Асаф на земята... Главата му бе станала на пихтия, трупът му бе на каша... Виждал съм какво ли не през живота си, но подобно

нещо... Око за око, зъб за зъб... Честно ти казвам, Бърч, ти сам си си виновен!... Не биваше да постъпваш по този начин, просто не биваше... Разложената му глава бе ужасна гледка, но въобще не може да се мери с онова другото... *Как си могъл да отрежеш краката му от глезените, за да събереш трупа му в онзи малък ковчег, който първоначално си сковал за Матю Фенър?*

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.